

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвөдиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Депшидилге үргүлчүлөп турар

Ажылчы чоннар депутаттарын чер-чер Советтериниң депутаттарынын кандидаттарын депшидериниң хуралдары республиканын чер-черлеринде үргүлчүлөп турар. Ол хуралдар бедик деңгээлде эртин, эрте-чагырга органнын чон боттарынын төлөөскчилери кылдыр экне төлөпкөт, мурнакчы ажыл-ишчилерин депшидиң турар.

ӨВҮР

Өвүр район Советиниң депутаттарынын кандидаттарын депшидиң доостур чыгай берген. Бо хүнерге чедир ичинде иш-биле дөртөн ажыл кижиниң ажылчы чоннар депшиден болгаш ол чутула кампания үргүлчүлөп турар. Район Советиниң депутаттарынын кандидаттарыга депшиден иштинде «Кызыл туң» колхоз-

тун хойжуу, партия келжигүү эвес, 1938 чылда төртүтүнгөн Аңчымаа Оолаковна ООР-ЖАК база бар. Оон кандидат турарыл Кара-Тейин хойжу бригаданын малчынары чангыс үн-биле алаан.

«Коммунизмге орук» колхоз-тун Кужур-Чыраа фермазын коллективиниң кандидаттары чыгып, иштинде мурнакчы сазыча, СЭКП келжигүү Нордул Доржуева ИРГИТТИ, Хандагайтын орук-септелге участогунун инженер-техниктиң кандидаттары ол участогунун иштинде партия келжигүү Деспиев Комбужалович КУУЛАРЫ район Советиниң депутаттарынын кандидаттар кылдыр депшиден.

БАРЫН-ХЕМЧИК

Район Советинге сонгуулар талашы-биле Аксы-Барлыктын № 49 сонгуула округундан район Советиниң депутаттын кандидаттыга СЭКП районкомунун бирги секретары Шангыр Писе-оолович КУУЛАРЫН кандидаттарынын Аксы-Барлыктын коммунистериниң нити хуралында депшиден.

№ 48 сонгуула округунун талашы-биле район Советиниң депутаттын кандидат кылдыр ол салбыраа библиотека эргелекчизи Мария Соронова ХЕРТЕКТИ, Ден-Терезиниң № 73 сонгуула округунун талашы-биле депутаттын кандидаттыга «Ден-Терезин» совхозтун мурнакчы механизатору Часкы Көк-кысевич ООРЖАКТИ база алаан. Би-жигит-Хал СБФ-иниң коллектив мурнакчы сазыча Хөвсмаа Дармаева ХОМУШ-КУНУ район Советиниң депутаттын кандидаттыга депшиден.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНДА ЧАЗЫН ЧАШТЫРАП КУЛЬТУРАЛАРЫН ТАРЫЛГАЗЫН ЧОРУДУП ТУРАРЫ

(майның 7-де медээ-биле)

Районнар	Чазын чажар култураларын чаштырган хуузу
Бай-Тайга	41,8
Каа-Хем	38,4
Эрзин	30,6
Танды	28,9
Барыын-Хемчик	28,5
Чөөн-Хемчик	27,6
Улуг-Хем	22,5
Кызыл хоорай Совети	22,5
Тес-Хем	20,5
Бий-Хем	12,1
Өвүр	11,2
Току	—
Мөңгүн-Тайга	—

«Кара-Хаак» 57,9 хуу, «Россия» 37,6 хуу, «Кызыл туң» 37,4 хуу, «Тилеке» 32,7 хуу чедирин, чарыштың мурнуку одурууда чоруп турарын демдегээр херек.

Оон-биле чергелештир чамдык районнарда чаштырылганын темпни куду болуп турар. Чиске, чазын эрте чажар култураларын 36,308 гага чорудар планын тараада Бий-Хем район оң чүгле 4331 гага чаштырып, планын 121 хуу чедирин, кудуруктан турар. Ол иштинде Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Өвүр районнарынын база Кызыл хоорай Советиниң ажил-агылдарында чаштырылганын оожум чорудуп турар. Сохоттардан «Өн», «Саян», «Тес-Хем», «Алдан-Мадыр» хожудуп турарын айтыр ужурап.

«Часкы хову — чылды чөмгөр» деп чоннуң үзөгөр чугаазы бар болгай. Ынчангаш ажал-агыл бүрүз часкы хуу бүрүзүн бедик бүдүрүкчүлүк ажилга, тоску беш чылдың шиптирлери үшкү чылдың чаагай дүйдүдүн үнденини салдырып ажилгаар херек. Бо чылды чаштырылганы эне кыска хуусада, бедик шипарыг чорудары эргежок чутула дээрин механизатор бүрүз билген турар ужурап. Дүжүтүн салым-хуузу оон бүрүзү-биле хамаарып.

Чаштырылгында мурнакчыларын арга-дуржулазын иштетеринде чорудуп кичтөп сазар чотугур.

Хүлээлгениң күүселдезин хынап тур бис

РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ СҮТ БОЛГАШ ЭЪТ САДАРЫНЫҢ ЧАРТЫК ЧЫЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИ

(май 1-де хуу-биле)

Районнар	Сүт	Эът
Бай-Тайга	75,1	27,3
Мөңгүн-Тайга	62,2	39,3
Барыын-Хемчик	54,5	36,5
Өвүр	65,3	42,4
Чөөн-Хемчик	63,1	58,8
Улуг-Хем	62,4	61,2
Танды	60,6	65,5
Каа-Хем	48,2	47,1
Тес-Хем	79,9	38,8
Эрзин	85,4	62,4
Кызыл хоорай Совети	57,3	48,9

Бо сан-чугагаларың бадматкап турарын эсгаар алдыга, тоску беш чылдың шиптирлери үшкү чылдың республика

сүтү болгаш эътти күрүнге садар талашы-биле эрткен чылдың ол үзүндүн элээн бедик көргүзүп чедип алгандыр. Ажилчы продукттарын бүдүреринге база күрүнге салдырып Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Улуг-Хем районнар сүт, а Бий-Хем, Танды районнар база Кызыл хоорай Совети ол иштинде продуктун кайымын-даа чарыштың мурнуку одурууда чоруп турар.

Оон-биле чергелештир районнарың хей нуруузу эът, сүт садарыңа куду көргүзүлүп болуп турарын айтыр херек. Ылангыч сүт талашы-биле Тес-Хем болгаш Току районнар чартык чыл планынын кезинге бедик чедирбээр. Эът садарыңа Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем, Барыын-Хемчик, Өвүр районнар хонжук хожудуп турар. Мөңгүн-Тайга районун ажил-агылдары бөгүнге чедир чангыс центнер-даа эът күрүнге дужаалазын элдептер.

Чартык чылга чедир бүдүн чартык ай арткаң. Ынчангаш, эът болгаш сүт садар талашы-биле хожудуп турар ажил-агылдарың удуртучулары моон сонгаар бар кураалдарыңа база болуптар аргаларың бүрүн ажилгаарыңа онза кичээлгени салыр ужурап.

Чаштырылгында мурнакчыларын арга-дуржулазын иштетеринде чорудуп кичтөп сазар чотугур.

Чаштырылгында мурнакчыларын арга-дуржулазын иштетеринде чорудуп кичтөп сазар чотугур.

Чаштырылгында мурнакчыларын арга-дуржулазын иштетеринде чорудуп кичтөп сазар чотугур.

ӨНДҮР УЛУГ, МААДЫРЛЫГ ЧОРУККА

тунтары хатга килсип турган.

СЭКП ТК-ның Политбюро келжигүү, СССР-ниң камгалаа министри, Совет Энциклопедия Маршалы А. А. Грохов, Совет Энциклопедия Маршалдары, шорик кезектериниң Маршалдары, генералдар болгаш адмиралдар маадырларга турсаадың, олар-

ны бактыр даш база келгенер.

Камгалаа алгашы чангыс чылда турган. Ындымме солдаттың хонжук даш чектеринде кылган венюкт салган. Ону шараан кымыл посты мынча деп билээ: «СССР-ниң Ческентиг Күптериниң дайышчыларында. Ындымме солдатка». Бистин Төрөн туртувустун хостал-

гаш болгаш хамаарышпас чоруду даш демиселге болгашымыз амы-тымын бергенерге совет шериң наказыпктери миңута иштинде хунуулуңдуң баулаанын кылган. Угер бооларың үш удаа даштаашымын димиттеген, Совет Энциклопедия Күрөне гимниң дегем-шөлөөн чангыланган.

Москва гарнизонуң шери-

рат кезектери Ындымме солдаттың хонжук чангыс-биле байырыг марш-биле башып эрткен. Ада-чуртук дайышын фронттарыңа тилекейиң кампап турган-нарың салгакты ооздарың алдырың дайыштың туртарын ала-биле башып эрткенер. Бөгүн оларга Төрөн чурт совет улустуң тайбың күш-ажылың камгалаарың бузурткен.

(СЭТА)

БАЙЫРЛЫГ МИТИНГ

чалы-биле марштавышан солугу.

Сурагың марштарың шериңиң үрер хожуму ойноп турар. Школачыларың чыскаалыңа улай, Кызыл гарнизонуң дайышчылары хожумге болгаш адыш часкаашкынарыңа үдүтүрбешан, команда эсгаар СЭКП Тыва обкомунун багынычче чангыс кижиге дег эргилбешан турар.

Бистин Төрөн чуртувустун төгүзүндө эл аар-берге шыдаада Ада-чуртук Улуг дайышынга совет кижилериниң фашист Германияны тилеэниден бээр 28 чыл болган оюнга турсаакапкан, найыскаалдын ажылчы чоннарынын, Кызыл гарнизонуң дайышчылары-биле каттышкан байырыг митингиз ажыттыгынын СЭКП Кызыл хооромкунун бирги секретары В. Б. Добромислов чарлап-тарга, СССР-ниң Күрүне гим-

ниң чангылаанын үндү.

СЭКП Тыва обкомунун секретары В. И. Попов байырыг митингге сөс ап чүве чугаалаан. Улуг тилеэниң чедип алып даш бүгү совет улус болгаш оон Ческентиг Күптери аар-берге шыгалдааны алдарың-биле тудуп эрткен деп, ол чугаазынга демдег-лээп, уламчылаан. Фашист агрессорлары чылча шааварыңа, Армияны болгаш Флоттун дайышчылары, тымаал ажил-ишчилери, партизанын Коммунист партиянын удуртулазы-биле кажан-даа туруп корбан быжыг туртуптур, эрес-маадырлыг чорудуп көргөскөнөр. Улуг тилеэниң өзүндө — бистин чуртук бүгү-ле националдарынын, биче буурай улустарынын чангыс эви, дайышчы акы-дунмалыш чоруп турар турар. Ол иштинде эл Попов төскү беш чылдың шиптирлери үшкү чылдың республи-

канын ажилчы чонну күш-ажылчы чедипишкениң чедип ап турар дээрин чугаалаан.

СЭКП Төл Комитетиниң апрель Пленуму болуп эрткен болгай. Оон кижикчилери партиянын XIV съездиниң шиптирлери боттандырар талашы-биле СЭКП ТК-ның делегейге ажил-чорудулазынын дугайында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин илеткелин дышыл чугаалаанын ам делегейин чонуну кичээлгенинде турар турар. Бо дээрге, — совет кижилерин делегейге быжыг тайбың даш ажил-чорудулазынын херечили дээрин эл Попов демдегелешкан, чымылганнарга Тилеке хуну-биле кизг байыр чедирген.

Гитлер Германияны тилеэп чорук совет күрүнеинд аштырбашы, бистин чонунуң ап-найыраадынын, эрес-дишкени херечилеп тур-

ар. Ол тилекейге Коммунист партия угдакчы болгаш башкарыкчы күш бооп шыдап деп, Совет Энциклопедия Маршалы Н. Н. Макаренко митингге чугаалады. Оон соода Кызылдың автореттер залындун шутукчузу А. С. Сандык сөс алгаш, тилекейге соодагы тайбын 28 чылдарда бистин чуртувус коммунист туртувускунга чаа-чаа, шылгарангай чедипишкенирлери болуп, ажилчы кижиге бүрүз күш-ажылдын улам бүдүрүкчүлүгүн чедип алып даш ажиллап турарын болгаш ол боду беш чылдың үлүгү 4,5 чылда күрүсиди сорулга салганын чугаалаага чон адыш часкап хүлээп алды.

Ада-чуртук Улуг дайышын хунуеринде Советтик Украинаны хостарыңа кичирешкен, тыва эки турарынын бирээни, Фронтучу Т. Х. Гараза митингге сөс алгаш, араатаның дайыш-

нары бастыр даш Азиянын чүрүндө барган эш-өрүмүнүн дайышчы оруктары, эрес-маадырлыг чоруктарынын сазгыммышан, бистин херезине — шыныг, ыччангаш ыдыктың дайыш тилеэниң-даа ол деп, чугаазын доосту.

Амы хүнерде Совет Армиянын хүрелденинде албан эдиртир турар дайышчылар алдарынын маадырлыг чоруктарынын херек алараа каталаанынга бедик болгаш делегейиниң калың-даа булуңуна агресор калчарай берсе, алаа өлүмүң согушкуну берип болуп дээрин И кезектин үлүг сержантың эш Сливенко митингге чугаалаан.

Тилеке хунуңе турсаакап байырыг митинг соода, школачылар болгаш дайышчылар В. И. Ленинниң турсаакаалыг чектерлер салган. Кызыл гарнизонуң перигериниң база хоорайнын школачыларынын димиттиг марштын алаа-биле революсч болгаш Фронтучу ырларын ылажып эрлп турган чыскаалы көрүштү болган.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Совет улус болгаш оң дайышчылары, аны-дунма социалист чурттарың ажилчы чоннары, бурунгаар депшиден бүгү ижи төрелген фашист Германияны тилеэниң делегейге төгүлүг 28 чыл оюн улугу-биле демдегелеп эрттирген. Бо байыралды Кызылга база бедик деңгээлге байыраан.

ЧУРУКТАРДА: найыскаалдың школачыларынын

ПОЛЬША УЛУС РЕСПУБЛИКАЖЕ ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУУ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев ПКАП ТК-ның, ПУР-ның Күрүне Чөвүлелиниң болгаш ПУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чалаанын эсгаар бо чылдың май 11-де Польша Улус Республикага найыралдык аян-чорун кылдыр чедер.

Комсомолчу сорук-биле

Бракмы Мөңгүн-Тайганың комсомол организациялары «Аныктарың күш-ажылың, мергежил болгаш дилеп тыгымшыкың — бүш чылга» деп дашуу-биле социалист чарышты анык өскөнөрүң ортузунга калбарткан. Бистин районун экономикалык кол азыра — мал ажилы. Ынчангаш комсомол организациялары комсомолдарың болгаш аныктарың күжүн мал баккан өстүрүшкө, оон продукт чорун көвүдериңге утгадырып турар.

Бо чылдың байтайгы кварталында ажил-агылдарда та-руу 23 муң аягы хойдан 16700 аягы хой төрөп, оон 16148 хураган адынган. Хой төрүп турар үеде комсомол организациялары 95 комсомолчуну болгаш аныктарың сазымнирлериң чоруткан, оларын күш-биле колхозтарга он муң аягы хураганын дорутуруп берген.

Тоску беш чылдың шиптирлери үшкү чылдың чарышты калбартышан, ВЛКСМ райком оон түпкелни үдүрүшкө кичтөпкө күштелдирген. Бо чылдың бирги кварталының түпкелде «Малчы» колхозта ВЛКСМ комитети (секретары М. Сотта) бирги черин алгаш, комсомол райкомунун шиптирлери Кызыл туңга алган. Ийтин черге райпода комсомол организациялар (секретары М. Ламажык) кирген.

Оон иштинде социалист дүзүлгелерин күсүдериңге хей-хөй комсомолчу-аныктар бедик көргүзүлгени чедип алган. Ындыларга анык хойжулар: Иргит Хүлэр-оол, Александр Серен, Куулар Кок-Уруг, сазымнирлери: Елизавета Бады, Адам Чекемаа, Сергей Хирлиг-оол; тудугчулар: Хертек Алар-оол, Селен Каа-оол, Салчак Кара-оол; райпода Оорнак Шеней-кыя, Монгуш Серен, эменге ажилдакчылары Саая Хирлиг, Май Иргит болгаш оон-даа өскөлери хамаарыштырып болуп.

Чарышты тилеэп мурнакчы аныктарга мактап-шанна-дарын тымыскаң. Чиске, «Мөгөн-Бүр» колхозта төрүт 100 хойга онааштыр 97 хураган алган Иргит Хүлэр-оолга «Эң эки анык хойжу» деп атты тымыскаң, ВЛКСМ райкомунун шиптирлери ымылаң, «Малчы» колхозтан Елизавета Бадыга «Эң эки сазымнир» деп атты, ымылаңды тымыскаң, «Малчы» колхозтан Хертек Оюула-оолга «Эң эки анык механизатор», Тудуг-септелге участогундан Хертек Далыр-оолга «Эң эки анык тудугчу» деп аттарын болгаш ымыла-дерин тымыскаң.

Мөңгүн-Тайганың комсомолчулары болгаш аныктары бо чылдың планын соругаларын күсүдир даш улум сорук-тук аныкдаарлар.

Л. КУУЛАР.

ХООЧУНУВУС УЛЕГЕРИ

Кызыл хоорайның улуг туугуларын туураын ам дарткү минорларда мөөңкөн. Мында элээн наш бригадалар бош каыт чурттага туугуларын кылмырын чедипишкенин үргүлчүлөп турар.

Бистин бригадасы бо чылдың эртнен дарт айларында тудуг монга ажилдарынын планынын багай эвес боттандырып келген. Май мунуңуң социалист чарышынга кичиреш, апрельде кылмыр тудуг ажилдарынын планын 101 хуу күсүсүткөн. Бирги чартык чылдың эртнен айларында база күш-ажылчы бедик көргүзүлгени чедип алыр соругалы салып, хомуждашыңар болупказын бодол, тудуг материалдарын ажилдаар шалдуң чангыга хей-биле мөөңөп эгелзэн бис. Оон аңгыда хоюдуг белектеринге турган чамдык чептес-терин чаладып, ол участоңе шыраак ажилчыларың немей чоруткан бис. Туугу кылмыр туугу чечир. Ам чүгү күш-ажылды шын организастары болгаш оон бүдүрүкчүлүгү бедилерин чедип алыры чугула.

Тоску беш чылдың бо шиптирлери чылдыга бистин 60 хонжыг тудугчулук, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Туу орденнериниң элдекиши Оюу Назан баштадыр анык туугу Пета Назар-Сал, дуржулгалыг дашчылар Тулуш Тенек-оол, Донган Чүлүм-оол болгаш эске-даа мурнакчылар шы-лычы ажилдарынын үлөгөр-кижөөн көргүзүп турарлар. Туугу кылмырын шын организастар тургаш, чарыш салганымыз аңдоорукчулардан дуаң чек көргүзүлгени чедип алыр соругалыг бис.

С. САНДАН.

МУРНАКЧЫЛАР

1973 чылда мал ажилдакчыларынын Бүгү-өвиле социалист чарышынга илсекпейг кичирешкан, Өвүрде «Коммунизмге орук» колхозтун хойжулары бо чылдың бирги кварталында чамдык эки көргүзүлгени чедип алган. Май байыралын таварыштыр чарыштын түпкелни үндүрүп, мурнакчыларын илдерип, демдегелен.

Колхозта хойжу 3 бригаданың хойжуларындан Саая Аракчаа төрүт 323 хойдан 298 хураганын алгаш, чарышка бирги черин эгелзэн. Ол иштинде Ооржак Сарыг, Монгуш Намыр-оол олар төрүт 100 хойга онааштыр 92 хураганын алган. Маалыңар Монгуш Сенден, Сергей Эдер-оол, Кара-Сал Ба-рын-оол оларын көргүзүп база эки болган.

М. ЛАЙЗАА.

болгаш дайышчыларынын В. И. Ленинниң турсаакаалы-га чектер салып турары. Ортунда чурукта В. И. Ленин шөлүңе болган байырыг митингиниң илдеринде. Даразында чурукту Кызыл гарнизонуң дайышчыларынын база школачыларынын чыскаалынын үзүндө тырттырган.

С. ФЕОКТИСТОВУҢ фотолары.

ЧОГААДЫЛГАЖЕ БОЛГАШ ЧААРТЫЛГАЖЕ КИЧЭЭНГЕЙ

Чогаадылгыларын болгаш чаарткычларын IV Бүтү-
түлгө сүлгүлгө СЭКП
ТК-нын чедирген байырында
чугаалап турары-биле алгаш-
га, чогаадылгыларын болгаш
чаарткычларын Бүтү-түлгө
жөл нийтилеи болууну хү-
рөзенинде алды миллион
ажыг мурнакты ажылчылар-
ны, өртемчилерин, улаз
ажыл-агыйынны тускай өр-
теминдерин каттыштырар
турар, олар ажылда чонун
чогаадылгы илдепкейи кө-
дүр, өртем болгаш техника-
ны хөгжүдүр, нийтиини бүдү-
рүткенин улам ынай сайы-
раггайжыр, күш-ажылды
бүдүрүкчүлүгү белир тала-
зы-биле улаз ажылды чору-
ду турарлар.

Чогаадылгылар болгаш
чаарткычлар нийтилеини
ажыл-чоруулгазы агы үзе-
улам-на улаз ужу-дугаа
болуп турар. Ол нийтиле
бүдүрүткенин ажылчыны бели-
лер, өртем-техника депил-
гени улам-на дүрөдөйр дээр
бүтү улазун демиселге
илдепкейи кижир хүлээл-
гил.

Республиканын профвеле-
дорганын оларын ажылын
организастап, башкаар тала-
зы-биле чамдык ажылдарын
чорууду турар. Сески беш
чылдын дүрүзүндө бистин
республикага 3721 чаарткы-
чы саналар хүлээп алдынган
болгаш оларын экономиктиг
ажыг 3,3 миллион рубль
болган. Бистин республика-
нын чаарткычлары тоску
беш чылдын чогаадылгы фон-
дугаа 3836 мүн рубльди
кирерин хүлээген.

Ол хүлээлгелер агы үзе
чедиринин күсүткенин
турар. Беш чылдын баштай-
гы ий чылды 1836 чаар-
тыкы саналды бүдүрүлгө
шингээп - алган болгаш
оларын экономиктиг ажыг
2 миллион 241 мүн рубль
болган. 1972 чылда шингээ-
тинген чаарткыч бир санал-
ды камналгалыг ажыг
2389 рубль болган. Чамдык
чогаадылгы саналдар ыма
бедик үнелиг болуп турар.
«Тыва лаг-дугу» комбинатка
50 саналды бүдүрүлгө
шингээп, оларын экономиктиг
ажыг 220 мүн рубль болган.
«Тыва кобальт» комбинатка
36 саналды шингээп бол-
гаш оон 200 мүн рубльди
камналгазы алдынган.

«Тыва лаг-дугу» болгаш
«Тыва кобальт» комбинаттар-
да, Баа-Хемин хөмүр-лаш
разреинде, Тыванын геоло-
гия-минчилеа экспедициязын-
да болгаш республиканын өс-
ке-даа бүдүрүлгелеринде, ор-
ганизацияларында ажылдап
турар кижилерин чогаадыл-
гы илдепкейи ыма бедик.
«Тыва лаг-дугу» комбинатка
10-75 деазация колонна-
ларын бүдүрүлгө шингээп
Ю. А. Визулов саналдаан
болгаш ону шингээп алганы-
нын түнелгенине күрүнгөн
1660 рубль акша-хөргөни
камнап алдынган. Лаг-дугу-
нун бирги сортун арылгал
«Удуреринин» технология
схеманы В. Родик, А. Курля-
нов, Г. Мананков чогааткан-
нар. Ол чаартылга алган каш
он мүн рубльди камналгазын
берген.

«Тыва лаг-дугу» комбинат-
та чогаадылгыларын ажы-
лы белин-биле үнелер, олар-
га хамаарыштыр моральдык
болгаш материалдыг илг бе-
ришкенин чоп ажылдап тур-
дар дээрин демгелээр хер-
ек. 1972 чылда чогаадылгы
авторларга 7484 рубльди
төлгөн, саналдарын шингээ-
п алдынган кижилерин
болтайрага ийи мүн ажыг
рубльди чарылган.

«Тыва кобальт» комбинат-
та чогаадылгыларын ажы-
лы багай өвөс тургустунган.
Кызылдын төп электростан-
ция тулаз эргелер, «Тыва
кобальт» трест ол ажыл-
ды экижидип база турар.
Устунде ады үнгөн черлерде
партия, профвелед органи-
зациялар болгаш ажыл-агый
удуртукчулар чогаадылгы-
ларын болгаш чаарткыч-
ларын ажылдап доктаамал
күчүткенин салып, үнелиг
саналдарын бүдүрүлгө
шингээп ап турарын доктаамал
хайгаарал турар.

Мини болза-даа чамдык
профвелед организациялары
чаарткычларын болгаш чо-
гаадылгыларын ажылдап
чогуту күчүткенин салбайн
турар. Улазтур бүдүрүлгелер-
де чогаадылгыларын саны
хой бооп турар, тозаргайлаар-
га, оларын 55 хуузу үлөт-
пүрдө, а көзө ажыл-агыйда
чаарткычларын саны өр-
ткен чылдын 2,6 хуу, тузуда
— 8,8 хуу болган.

Чогаадылгыларын ажылы
совхозтарда кончут көпкө
тургустунган, ол хиреде көзө
ажыл-агыйда, ылангы мал
ажылында механизастатты-
мал, хол-биле кылды чысы
бүдүрүкчүлүгү ажыл хуу.
1972 чылда бистин 27 сов-
хозтарыныкча чүгө 30 чаар-
тыкы саналды кирген.
Моон алгаш көөргө, совхоз
бүдүрүлгө-де чангыс чар-

тыкчы бар бооп турар-дыр.
Чаарткычлар-биле ажылды
чорууду турар совхозтар 13
чаарткыч саналды шингээ-
п алгаш 31 мүн рубльди
камналгазын алган, ол хире-
де-ле бо чугаа херекти
оларда чедир үнелерин ту-
рар.

Тудуруларда чогаадылгы
ажылы көзө ажыл-агыйда
байдалан дээр. Республиканын
тин тутул черлеринге шингээ-
п алдынган 66 санал
142,8 мүн рубльди камнал-
газын берген. Аш-чем үлөт-
пүрүндө чогаадылгыларын
саны өзөөш, ында дөрт-ле ки-
жи бар, туду материалдары
үлөтүрүлгө эргелгениде — 7,
республиканын «Сельхозтех-
ника» жаттыжышкынында —
22, Чонун амырал хан-
дырылга министерствоонун
бүдүрүлгелеринде 15 чогаа-
дылгы бар.

Профвелединин ажылчын
база чер-чер комитеттери, ко-
дө ажыл-агыйын, чурт
үлөтүрүлгө обкомнары-даа
чогаадылгылар болгаш чаар-
тыкчылар-биле ажылче чо-
гуур күчүткенин салбайн ту-
рар дээр үстүндө фактылар
дан толоргай-дыр. Чогаадыл-
гыларын болгаш чаарткыч-
ларын Бүтү-түлгө нийтилеи
илдепкейи область чөүлөди сов-
хозтарга чогаадылгыларын
ажылчын хөгжүдүр чорууда
ынчыне күчүткенин салбайн ту-
рар.

1972 чылда 1104 чогаа-
дылгы санал кирген турган,
оларын 309-ун таарышпас
деп көргөн, 169-у шуут көр-
дүнгөйи барган. Чогаадылгы-
ларын болгаш чаарткыч-
ларын болгаш чаарткыч-
ларын ажылды чедир үнелерин
базар чоруктун бир хер-
екчи болза, аңаа чарыг-
лаары-биле көрүп каан акша-
хөргөни чете ажылдавайн
турар болуп. Чижээ, 1972
чылда 118 мүн рубльди чары-
г-лаары көрдүнгөн турган
болза, херек кырында 87,7
мүн рубльди чарылган.

Чогаадылгыларын бол-
гаш чаарткычларын билин,
кужу болгаш дүрүлгө
тоску беш чылдын планы
хуусаа бетинде күсүткенин
турарынче улазур ужурут.
Профвелединин комитеттери
оларын техниктиг болгаш
экономиктиг билин улам бе-
лидеринче доктаамал сагыш
салыр херек. Оон-биле ка-
ды дүрүлгө солчулганын чо-
рудуп, чаарткыч саналдары
ны бүдүрүлгө ажылдар.
П. ГОРЕЛОВ,
Тыванын облпрофвелели-
нин секретары.

«Экибастузуголь» комбинат-
тың (Казах совет республика)
дагылары 1972 чылда Урал-
дың болгаш Сибиринин элек-
тер станцияларыныкча 32 ми-
лион тонна ажыг хөмүр-да-
жы чүдүрүп чорутканнар.
Шинчиледе 12 миллиард
тонна кураадыр деп иле-
реттинген Экибастузуголь
хөмүр-дажы Совет Эвилелинде
эң-не чинк өртектег деп са-
паттыр турар. Ону шакта-
ла бир мүн тоннаны казып,
чүдүрүп ротораут экскава-
торларын дузазы-биле чүдүрүп
турар.

Ында эң-не улаз дээр
«Богатырь» деп разрезте
миди дөрт ротораут экскава-
торлар болгаш үш муңчу
дээр бир чаа экскаватору ба-
за шепеп көрүп турар. Тоску
беш чылдын (1971—1975) төп-
чүзүңгө чедир аңаа шакта-ла
5 мүн тонна хөмүр-дажы на-
зып, чүдүрүп ротораут экска-
ватор ажылдап өгөзөр.

ЧУРУКТА: «Экибастузуголь»
комбинаттын делегейде эң
улаз дээр «Богатырь» деп раз-
резин.
Ю. КУДИННИН ФОТОЗУ.
(ПМА).

Чарышты түннээн
«Тес-Хем» совхозун № 4,5
хойжу бригадаларын кези-
гүннери беш чылдын шин-
тирилг чымынын баштай-
гы кварталында социалисттик
чарышты түннөп, чугаала-
шкан. Ук бригадаларын хойжу-
лар кыштагаадылгыны че-
дишкенин эрттирип, өрткен
чылдын бо үнелиг бодарга,
чаш хураганны келди алары
көүдөөн: шууту төрөөн 7196

хойдан 7155 чаш хураган ал-
дынган.
Социалисттик чарышты
дөштинг организациялаарын
ачымында мунакчаларын
саны өскөн. Ч. Болдай-оол,
Е. Арамын, Н. Санчат, М. Дү-
шүн-оол олар ышкан хойжу-
лар төрүүр чүс хойжа онаш-
тыр 100 хураганны менди ал-
ган.
Д. МИЖИТ.

СОРУКТУГ ХОЙЖУ
Моңгун-Тайга районда
«Малчын» колхозун №1 хой-
жу бригадаларын мунакчы
хойжуу коммунист А. Б. Тей-
ниев чокта чаа козакка
«Моген-Бүрени» колхозтан ала-
чылар келген. Дамдын Буй-
дейлиг чылда—96 хураганны
доруктурган. Кыжын рай-
онунуң девисээринге хар
кылан дүшкөн, оок дыңыг
болган. Ынчалза-даа Дамдын
Тейнин бодунуң кодаңыдан
чадгыс-даа башты хорамчага
таарыштырбаан. Төрөөн 314
хоондан база-ла ыма хура-
ганы менди алган. Ынчан-
гаң кожалары оон арга-дур-
жулазын көрүп, аалдан чо-
рааныр оо.

Арга-дуржуага солчул турар
үде аалчыларын бирөөн—
«Моген-Бүренин» мунакчы
хойжуу Иргит Комбу шип-
тирилг үшкү чылда Дамдын
Буйдейлигин чарышка
кыйгырган.
Н. ШИИЛЕЙ.

Мал ажылы—шалапчы фронт
15 чылда хойжулаан
Эрлин районун «Морен»
колхозу 1951 чылда тургус-
туруп турда, Соия Шимээ
биле Менди Суван анык
өб-буае турган. Баштайгы
чылдарда олар колхозтун ту-
дун кымын кирген. Кайы-
м-даа ол үзе эң чүгүзү
турган чуртталга бажында-
рын, мал кажаларын тузуу
кымырынга илдепкейи ки-
ришкен.
Удаандаа колхозтун ту-

дуг-сууру шору аларган, ы-
чан мал ажылында
аныктар негеттине бер-
ген. Шимээ биле Суван
өскөн, төрөөн — Төре-
Холүнге барып хой малдар
күзөлин илдереткен. Олар оон
бээр ам 15 чыл улай ол
ажылын улазчылан турар.
Бо үеңиң дүрүзүндө олар
нийтиини малын өстүрү-
рин херөөне чүгүдүлү
ажылдап келгенер. Шимээ-
леринде ажыраан малы чыл
бүрүдө хорамчага таарыш-

пайн келген болгаш харын-
даа өсөлүт чылдарда оларын
көргүзү улам-на бешип өр-
түрүп чүс хойга онааштыр
өрткен чымын—102 хураган-
ны менди доруктуруп, бир
хойга онааштыр 3,4 кг дү-
тү кыргып алгаш, өске эң-
өөрүн чарышка тилзөөн. Бо
чымын ооздаан 314 хоонун
чаш хураганын бүрүн алган.
«Моренин» мунакчы
хойжуу, коммунист Соия
Шимээ бо шиптирилг чылда
шак ыңаар шудургу ажыл-
дап турар.
К. ЛАМАЖАП.

Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-
таш турар коммунист
шууту партиянык даалгалыг
болгаш оу ак сеткилдин-биле
күсүдип турарлар. Олар-
нык нийтиде хойжу Севи-
баа Ооржактың партиянык
даалганы күсүдип турары-
нык дугайын чугаалаары ар-
тык өвөс.
С. Ооржак Чинге-Дагда
турар алды кодан малчы-
ларга агитатор бооп барып,
оларга чаа, солун чүдүрү-
чедирин турар. Оон-биле ка-

ды С. Ооржак бодунуң би-
лиг бедилди, В. И. Ленинниң
намдарын өөренип доозуп
турар.
Агитатор С. Ооржак чүгө
идеппейлг агитатор өвөс,
кызыкмак ажыл-ишчи. Оон
нодамында 344 хой хураган-
наан, оларын чаш толү бү-
рүн камгалан алдынган. Ком-
сомолчу сакманниктер Зоя
Иргит, Ольга Моңгун олар
хойжуа дузаалып, шудургу
ажылдааннар.
О. ООРЖАК.

Агитатор
Чөби-Хемчик районда «Ис-
рах» колхозтун төүндө пар-
тия организациязында бак-

САРГЫГА УДУР ХЕМЧЕГ ЛЕР

Тыва АССР-нин деишкээринде олар саргылары азырал малдын, черлик дияр амы-таннарын бүтү хевирлеринче калдар болган колхозтарга, совхозтарга база аныгы-тыныш черлеринге удуз когаралды чедирип турар. Чижээ, кедергей саргыланган таварнагазы мыйынстыг бола мал сезон дургузунда 5—6 литр ханын чидирип, айда-ла суду 60—90 литр чедир кудулар. Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөли 1969 чылдын май 12-ле № 360 доктаалыга райкооскомнарнын, кедээ Советтеринин даргаларына, кедээ айма-агый өргөлдөдөрүнүн начальниглеринге олар саргы-лазы-биле демиселди органи-застаарынын өң дүргөн хем-чеглерин ап чорударын даасканы таварылга өвөс.

Саргынын дияр амытаннар-га массалык-биле чышынар түдүк үези апрель биле май ай болур. Ынчанга ветеринар албанында саргыга удуз бар чепсек-херекселди бүрүн аягылаар болза чогуур. Хо-рофостон 2 хуулуз азылгынын 1 хуулуз кевдин доолаш, ав-тодезинфексилээр ДУК, АСД-2 деп херекселдер-биле, суг булгурутур дериглер-биле бол-гаш лейкалар-биле чаштырар саргыны баш удуз чыпшын-дырбазында-да, оон эки-нээринге-даа дыка таарымча-лыг болуп турар. Чижээ, 1972 чылда «Тес-Хем», «УТКА 25 чылы», «Саян» совхозтар механиктинг дериглерин эки-не бүүдүрүчүлүү — бензовоз-тарын орта чедийшкенин аягылаан.

Кадир-берт черлерге геко-сохлоронинг ышталдырар бүүдүмелди (оңу чүгдө ветер-инар специалистери чорударын чөптөөр) аягылап болур. Оларга хой чарыгдал үнес болган саргыларын узуула-рында дыка ажыктыг. Гексо-хлоран-кредон узун дияр амытаннарга чаап база ажы-лап турар. Ындыг холукса-лыг өз 20 градус эриг турда малга чазар.

Чылдын соок үезинде сар-гыга удуз гекохлоронинг 7—12 хуулуз дустазын удуз ну-руузулда хойнуң төжүнге, мойнунга өгөр. Оңу өгөрлө, дүгүн таразы ийип тургаш, дустаны кезинге чаар болза эки.

Ол бүүдүмелдерин, эм чү-дөдөр херекселеринден аныга, саргыларын малдан чып, чангыс черге болгаш, өрттөдүп узуулап болур.

Устунде чугаалаан хемчег-лерин саргынын малды үгээр түдүк үезинде 10—12 хун

Н. ИЗАКОВ,
Тыва АССР-ниң Көдөз
ажыл-аргый министрствозу-
нун улуг мал эмчиси.

«Шынның» материалдарынын изи-биле

АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

даваап. Ынчанга хун-дүкү 12 шактан 2 шакка че-дир коңуң чоруп харылаа салбыры суурга аягылап, хунуң өскө шактарында ол шоочалыг бооп келген. Аны-үеде харылаа салбырын начальнигнин хуузагазын күөсөдип турар кизи шөл-сөндө аягылап эгелээн.

Харылаа салбыры өскө-сөндөп өскө хунуң өрттө-түгүн 9 шактан 5 шакка че-дир аягылап турар.

Аргы-Узуу суурга хары-лаа бейдирин дамчытыр берген.

ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

Эртенги автобус-биле халдың чедө бээримге, «Шекпээр» совхозтун которазында кым-даа чогул. Чаксы тарылагың бо хире чымыштыг кампанызынын үезинде дүшке чедир которага оулар даргалар кайда боор. Шагда-ла хову тур-лааларынче арлы бергенер болду.

Оңу соонда төптө уруглар садын айтырп чедө бердим. Ын-да калдыг-даа» адрес чок. Бажынын даштында турган чол-даксымаар анык кыстан айтырдым:

— Ясли-сад бо бе, дунма?

— Ийе, ясли-даа өвөс, уруглар сады-дыр, акый—диди.

— Мында аягылап турар силер бе?

— Ийе, кижиздикчи кизи мен ийин. Чугула херэңер бар болза, менээ чугаалаар харин—диди.

— Бичин чаштарын мында өзүп-доругуп турарын со-нуургап көрүсөң кизи мен — дидим.

Кижиздикчи мени эдерткеш, уруглар садынче бажып кырды.

Чем кылар кунна. Ак халаттарын ийи повар-биле амыр-менди солуттум. Поварларын ажил-жикин, уругларын өзүп-доругуп турарын база сонугадым. Бо уруглар садынга 33 уруг турган дөң планнын, херек кырында 25 бичин чаш-тар туруп турар. Уруглар садын совхоз харылаар. А оларын козгалдыда «Чечек» яслини кедээ Совет харылаар дээрин аягылапчылар тайылбырлады.

— Алың-чөм аймаа-даа силерде эки-ле ийлаан але? Бо-гунуң менюну көргүзүп көрүңерме?

— Чамдыкта аки, чамдыкта арай— хирелгит ийин. Шынын согданы дээр болгай — дидирлер.

Апрель 17 болган 18 хунуңеринде чем менювун шуут би-жизөөн. Айнын эгезиндеп тура меню чангыс ай: суп, каша, шай деп бижээн болду.

— Дүгүңү, бөгүңү менюлар чоп бижиттинмэди чор?

— Уруглар саднын эргелекчин эш Петрова оңу тургузар чүве болгай. Чамдыкта уугулар-дыр ийин — деп, мындыг.

— Орта чор бе?! Ай-чөмүн чүңү барымдалаап кымын, өңү деңизин канчалар билип ап турар ирги?

— Хой нуруузулда-ла алың-чөм продуктуларын дензилөөс. Ынча ийи уруглар чөмөнин чүве дөң продуктун экип каарга чөм кылып-ла турар улус бис — деп тайылбырлар болдулар.

— Бо уруглар садынга совхозтун удурткучулары жээп, ажил-херекти сонугурап турар бе? — деп, айтырдым.

— Паркомун, ажилчын комитетинин, херэңеңер чөвү-дөдөр дарталары көзүп-ле турар. Совхозтун директору өр-төң чылын база ам бо чылдын эгезинде бөөр черле кел-бөөн арай хомудалгыч — деп харылаалар.

Акта эвээш дөң совхозтун ажил-агый эргелекчин эш Сазанакова арган өлтөр экип берип турарын поварлар та-йылбырлааш, стол кырында чыткан ээти көргүстү. Шыны-ла ол-даа дыка арган, арга-ла таима баспап болду.

Ордумак болуктун уругларын кижиздикчи Зоя Монгуш биле бичин чаштарга чедө берди. Орунар чедиппес хире болду.

— Аргакан 10 кизи кааа удуурул? — деп, айтырдым.

— Матраңтар кырынга удуар бе? — деп мындыг.

Оңу соонда кижиздикчин ажил планын, кичээлдер эр-тирер конспект болган көргүзүп материалдарын сонугурап көрүсөң күзелмизин илгериледим.

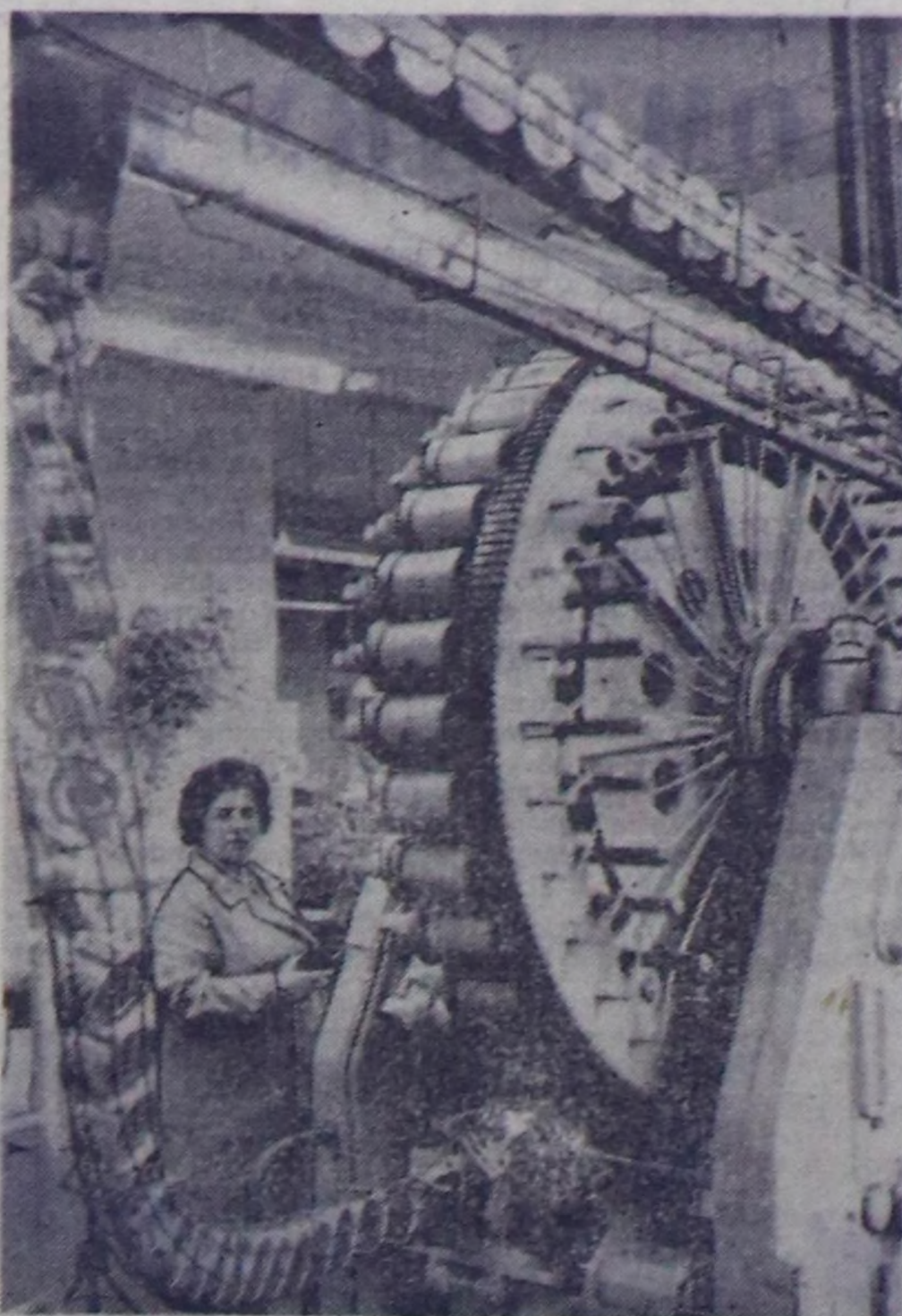
— Планым бар кизи мен. Чиккен ийин. Ам тургузуп алыр мен. Бөгүңү кичээлдин планын тургусунап мен — диди.

Мен болуп көрүмге, уруглар саднын ордумак болган би-чин уруглар турар бо бүүдүгүңерде уруглар кижиздикчи-генине таарымчалыг, солун кылдыр тургускан методика бузу-ну турар жүжүрүл. Стендлерин кылар, уругларын ой-наарактарын, оларын хей шактарын, өөрдөлдө херексел-дерин өмгө-сөксөп, сап-тунун чүрүмчүлөр болза чогуңуң-гы болуп ийик.

«Шекпээр» совхозтун директору И. Ильянов, парком секретары В. Монгуш ажилчын комитетинин даргазы К. Ооржак, херэңеңер чөвүдөдөрүн даргазы Д. Күзүтөт олар уруглар саднын ажилында чедипке чок талаларын чайлаар дөң кичээлгеи салыры күзөңгит.

Т. САРЫЛАР.

ЧАА ДЕРИЛГЕЛЕР

ЛАТВИ ССР. Республиканың балык болбаа-зырадыр улутпунуң бүүдүрүгө черлеринге лаа-лаарны кургулайында Риганың аш-чөм дээжилери болгаш кулинария кылыглары бүүдүрер шенелде заводу «Кайяны» леазалар дегип бүүдүрүп берип турар. Ол саваның муңаш шынарлыг, шенээр машинаны чоокта чаа аңаа ажыгалаа кириген. Оңу Симферопольдун «Продмаш» заводу белеткеп бүүдүргөн. Оңу түңнелде 8 ажилчын холдалган, слар өске ажилдар кылып, ажил-иштиң бүүдүрү-чүлүү улгаткан.

ЧУРУКТА: «Кайя» заводта шенелде машиназы. Башкарылда черинде — ажилчын В. Поплаская.

В. НИКОЛАЕВИЧ фотоу.

(СЭТА-ның фотохрониказы.)

ЭРТЕМ болгаш ТЕХНИКА ЧҮҮЛДЕР

АГААРГА АЖЫЛДААН СООНДА

ССРЭ-нин хамааты ухар чүү-лунун самолёттары ам үжөн ажыг хевирини аны-бүрү ажилдарын кылып турар. Гео-логия шинчилели болган ба-лык тулары, медицинаның дүргөн дузаламчызы болган өрт камгаламчы, тууду болган агаардан чер сайырадыр— бо дээрге тускайлаан само-лёттарын, вертолёттарын күөсөдип турар ажилчын кез-ик-чамдыкы-дыр.

Ынчаарга ухар чүүлүн ол ажилдары агаар албанын-га хамааржыр. А самолёттун удуздар хуусаазы ындыг-ла ур өвөс болду ийин. Док-тааткан нормативти бадылаар-да агаарга аймыл чок ужу-душкунун магадылаар со-рулга салдыган. Самолёт бө-дүнүн хуусаазында чедир аягылаан соонда оңу черже «дүжүр».

Ынчалза-даа чер-ге-даа ол кижиге бараалган болур. Чижээ, агаарга бөдү-нүн күчү-күжүн бүрүн аягы-лап каапкан самолёт шимче-дикчин чеге электри энер-гиязы-даа бүүдүрүп болур, оң-биле нефть, газ скважина-ларынга тыгып келир өрттө-рин-даа өжүрүп болур. Ол мо-торларын күжү-биле агаар-бойдузу берге черлерде ажык карьерлерге чыгып-чымак микроклиматты-даа тургузу-п болур, чер өрүмнээр улуг ста-ноктарын-даа хөдөлдөдөрүн-ге аягылап болур.

ШАХТА ИШТИНИН АГААРЫН АРЫГЛААРЫ

Курскийн магнит аномалия-зынын айтырларын талазы-биле өртем-шынчиле институтунун аягылаачылары М.И.Ивановскийн демир руда комбинатын инженерлери

өртөө аар болгаш улуг күш негээр турган. Турбореактив-тиг моторлар оңу дүргөн куу-седир, вагоннарны база үрөсөс.

АЭРОПОРТТА АШТАКЧЫ

Бодунун хуусаазын ажал-дап эрттирген шимчеликтини аэропортта база катап эк-кээр, ол аңаа ажилын үр-гүдүлээр. Бир «салгын маши-назы» (шимчеликтини чаа ады ындыг) механиктинг 24 аштакчыны солун шыдаар, а оң ажилчын шынары олар-дан усчок дээр. Аныг үеде ындыг дерилгелерин чүртүн-дык хой аэропорттарында аягылап турар апарган.

Моторларны аэропорттар-га өске-даа ажилдарына таарымштыр тургузуу турар. Чижээ, ужулушкундан чаа өш келген агаар кораблин, азы удаас ужул чоруп дөң самолётту дөң кавтан ары-лаары дыка улуг күш негээр ажыл. Чыгыг агаар үрүдөр машинаның кол кезээ база-ла самолёт шимчеликтини бо-лот. Ол машина дөң шыккан самолётту 15—20 минута-ла аштап кааптар. 1971-72 чыл-дарын кышкы үезинде Буу-ков аэропортка реактивтг ашталга машиназы дөң муң-ажыг агаар корабльдерин дөң шыгыгдан арылаан. Бо маши-наны чогадыр мурунда дош-ка удуз суук бүүдүмел-биле самолётту чаар турган. Чаа арганың бот-үези оон 25 хуу чик дээрин практика бадытаан.

Свердловскийн инженерлери универсалдыг реактивтг ве-нтиляторну чогааткан. Оң ду-зазы-биле мышты кургатып, рузаны арылап-даа болур. Оң дузазы-биле нефть, газ тыгызлыгы өскөдөн өрттө-рин-даа өжүрүп болур, дага хар көшкелерин аймылын бол-дурбас дөң ындыг көшкө-лөри бичелеп-даа бадырып болур.

Самолёттар, вертолёттар шимчеликтеринин агаарга ажилын дооскан соонда чер-ге бүүдүрүп үлөзү база улуг-дур. Оңу аягылап турарлар-нын үнелели база чангыс зай-олар экономика талазы-биле ажыктыг, аягылаарга ыттыг, идегелдиг.

Виктор СМЕРНОВ.
(ПМА).

С Е С С И Я

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО-нун Европада экономиктиг комис-сиязын (ЕКВ) XVIII сес-сиязы ында Нацилар ордунун-да ажиттыган. Ында Европа-да чурттарын садыг-эконо-миктиг болган өртем-техник-тиг кады аягылаачыларын улам калбарырын айтыр-галарын чугаалажып көрүп ту-рар.

ЕЭК-тин ажилында Герман Демократтыг Республика бир-ле дугаарында киржиң турар.

ГДР—КДО-нун кезигүну

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Герман Демократтыг Республика Ка-дык камгаламчынын делегей организацыязын (КДО) 137 дугаар кезигүну болган. КНО-нун ол тускай организацыя-зын кезигүнүнө оңу хуулап алып дугайында шийтири-на Кадык камгаламчынын 26-гы делегей ассамблеязын кир-жикчилери чангыс үн-биле ху-лаан алганнар.

Б Е Л Е К

ПАНАМА. (СЭТА). Панама чазактын баштын генерал Омар Торрихоска Совет Эвелединин чазакын болээ кылдыр «Чалбыншталган дин» деп уран-чечен, публицистг филь-ми тыгылган. Фильмин автору—ССРЭ-ниң улустун артизи, Ленинчи шаңнаалын лауреады режиссер Р. Л. Кармен аңаа баргаш, оңу дамчыдып берген. Бо совет фильмин Панамага калбаа-биле көргүзөр апаар деп, генерал Омар Торрихос чу-гаалаан.

«Чалбыншталган дин» деп фильмин хоолталарын Чи-лидин президентини Сальвадор Альендеге болган Перунун даштыкы херектер министри Мигель Де Ла Флор Вальеге ба-за тыгылган.

„74-ТУҢ ЭКСПОЗУНГА“ БЕЛЕТКЕЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Вашингтон штат-тыг Спона дээр хоорайында болур де-легей делегация «74-тун экспозунга» Со-вет Эвеледи база кирижр.

Кижини доктадыр турар бойдус-ту ботталымшкындан камгалаар сорулганың күөсөдөдөрүн турарын юр-

гүзөр ол делегация дыка хой чурттар-нын кичээлгеини хаара тудуп турар. Со-вет павильон оң улуг дегидериниң би-роон болур. Оң павильонун туудар дуга-йында дугурукулаа май 6-да Спона хоорайга ССРЭ-ниң Садыг-үлөтүр пала-тазын төлөөлөкчин ат салган.

„73-ТУҢ ИНТЕРТАЛАНТЫЗЫ“

ПРАГА. (СЭТА). Социалистг чурт-тарын анык ыраакыларын «73-тун интерталантыз» дээр чурттар арзынын фестивалы Готвальдово хоорайга бооп эртөөс. Аңаа Болгарияны, Венгрияны, ГДР-ниң, Кубаны, Польшаны, Румы-нияны, Совет Эвелединин, Чехослова-кияны болган Югославияны ыраакы-

лары киришкенер. Фестивальдык дөңи шаңналы болган алтын дөңдө-биле Па-вел Бартош (ЧССР), миңтун медалы-биле —Клари Катон (ВУ), хууер медалы-биле —Доника Венкова (ВУР) шаңна-лаар. Фестивальдык жүрүш тускай шаңнаалды Антония Жмакова (ССРЭ) патриоттук ырлар күөсөдөдөр дөңи ты-гылган.

БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мур-нуу-Чөөн Азияда АНШ-тың холгаарлашкыннарнын америк хей-инити буруу шапкан турар. Апрель төңүзүндө Л. Харис-тин албан чериниң тараткан айтырларын американнар-нын хей кезин Камбоджаны американнарнын бомбалар турарын сонсадыр чугула деп харылааннар. Америк умар чүүлүд, оларнын иштинде «В-52» дээр стратегтиг бомбар-дировщиктерин агаардан хал-

даашкыннарын олар чүгө бу-руу шапкан турарының дугайында айтыргыга харылааннар-нын хей кезин «АНШ-тың Камбоджана херээ чү боор, ынчанга ол оон үнүп чоруп ужурулг. Ында араатаным бомбалашкыннарын дөң-до-раан сонсадыр херек» — деп, чугаалааннар.

Американнарнын хей кезин —90 хууу—АНШ-тың Вьет-намга удуз дайыгга кирижл-гези «алдагалдыг чорук бол-ган» деп харылааннар.

КАМБОДЖАДА БАЙДАЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). Кам-боджаның наймылаамы бүү-дөдөр байдалдыг апарган. Пномпень шериглери бүү-дө-дөдөр чазы таварып үнө-дөш карак кызыл оралдажып турза-даа, Камбоджанын пат-риотчу күштерин дайынын бүгү халдаашкыннарын че-диншкенин өйтүр шаап, ту-руштарын ылап ээлеп турар. Эрге-чатырга черлери хоорай-ны америк ухар чүүлүн ду-зазы-биле ийикте; Меконг хем-нин аргыжылдазын дамчыт-тыр кывар чүүл-биле, шериг

чепсэ-биле хандыраын орал-дажып турза-даа, оларнын ол бүгү оралдажышкыннары буурап турар. Такео можунун төү—Такео хоорайнын чо-огунда шыгыг тулчушкуннар калбарган. Ол хоорайнын па-триоттар каш-даа неделя кур-гузунда бүүззөп келген.

Күштүг тулчушкуннар Пномпеняны муруну талазын-да, Сетбо хоорайны чогуула үргүлүдөп турар. Пномпень суу-чүрүмуну шериглери улуг когаралдыг таваржып турар деп, информация агентиле-дери дыншаткан.

Намеруннун хей-хей хоорайларына фотографияларын, номнарнын, плакаттарын, почта маркаларын совет деле-гелерин эрттирген. Хей националдыг Совет куруениң улустарының төөгүн болган амыдыралын намеруннарга хей санын экспонаттар нөргүсөн.

ЧУРУНТА: чурттуң экономика болгаш культура талазы-биле эң улуг төү—Дуаланың чуртталчаларынын совет делег-ге-биле танылып турары.

В. СНЕГОВСКИЙНЧ фотоу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

В. М. Васнецовтун төрүттүнгөн хүнүндөн

бээр 125 чыл болганынга

Орус чуругланын маадыры

Виктор Михайлович Васнецов чоңун угаан-болад амыралдында мөңгөз-биле кирген. Чурукчулук тургусканын омур-хөйрөсүн улуусту угаанымдан уе-шаг балам шыдаас, ооң чуруктарың көргөш, магадлааның сеткенин өкүрбөс.

Васнецов 1848 чылда Вятка губерниясынын суурларындын бирөөсүнө пашинин кыялың өг-бүдөсүнө төрүттүң. Ол ачааның ичин баям, шама орун шийин алыр-жүрүт турган, мычалаа-даа чуругага ынакымд өг-бүдөсүн таңылымдан күшүг болган. Васнецов Петербургтун уран-чуруга академиясына Репин-биле база скульптор Антонский-биле өнүктөжүл алган.

Академиянын консервативтик чурууларында удураа-нышкынын демде кылдыр 1863 чылда ол дөрт чурукчулар академиядан ууш чуртканар. Олар артың организаастаан, оон соода Москва-нын чурукчулары-биле каттыккан. Көчүрүп, көчүрүп чуругага дөдөсүң, оон соода Москва-нын чурукчулары-биле каттыккан. Көчүрүп, көчүрүп чуругага дөдөсүң, оон соода Москва-нын чурукчулары-биле каттыккан.

1876 чылда Васнецов даштыкка чуртканар. Ол Парижте оза магадлаан. Мычалаа-даа Франциянын байыскалыгынын чарам-каам Россия-нын хобуугу тагымдарынын каттагыттыкка каама-биле сочкун, чурукчулук сеткенин дөдө берген. Оон черинде каас-шынни улам көчүрүп, көчүрүп чуругага дөдөсүң, оон соода Москва-нын чурукчулары-биле каттыккан.

дээн тудум, бодуун чөр-чүртү улам чоо аларган. Ынчанга чогум-на Парижте ол бодуун эи-не «орус» чуруу болур «Маадырларга» баштайгы эскизти кылган.

Москвада Третьяков талеряанын залдарында келген улус ол чуруктуң баарында дыка үр тургулаар. Улуустун эпоханың үш маадыры — Илья Муромец, Добрыня Никитич болган. Алёша Попович — боттарын атырар ховуу доктандып алган турар. Маадырлар төрөн чөриң камгалап, чүрткө хөвөргө дайын халлаанын дөдө хайраал турар. Үш маадырлар бодуун улуустун буяның сеткенин, күжүн болган чаракын көргүзүп турар.

«Орус чуругланын төөгү-ауло Васнецовтун «Маадырлар» эи-не бир дугаар чериниң бирөөсүн ээсн турар» деп сурагың кыткан Владимир Стасов бижээн. Васнецов ээти-ле орус улустун маадыр-зыг эркен үеинде, төөгү-ауло, улустун аас чогаалында темаларын тил турган. Шада эркен үеин омур-хөйрөсүн ол кезде улут чогаалыкчы бау-биле чуртп чораян. Третьяков галереясында оон «Алёнушка», «Добрыня Никитич» Орус музейде — «Орус белгилеринде маадыр», Москвада Васнецовтун бакын-музейнде — «Хаан-кадын Несмеяна» шама-ка мыйды.

Шкодаларга хөргөлөр төөгү-ауло өөрдилге помнанында Иван Грозный хааның портретиде калбаа-биле бидилгир. Ону орду чадамын тепкистерин куду аяр бадым оар кылдыр чуратан. Арай хыймын тырыл алган бакынмын анында оон «хочок овартын» чоругуун эскерип ботур. Утур көргөш чактарында

карамынмын болган күш доган. Шымак ховууа так адыштал алган дайымынмын ший баям хөвөс хандыр каалам берген. А хаванда сонга мында кыткан Моска-нын хөвир, хөвөргө мый баштары көстүп турар. Портретте Грозный чалгаар-да хундүдөдө бээр, бодууңа бээр, мөңгө шымак кыж кылдыр көстүр.

Чурукчулук Москва-нын Төөгү музейне кылым берген «Дам век» деп каасталган улут чуруу болган. Аныгы үеин эртенги дөдөсүн биле бодууңа бээр «Күз таңында», «Мамонтуну айна-ны», «Чепек кылы турар» шымак акыллар шүтүмчүлөдө хостуг. Чурукчу бодуун омур-хөйрөсүн тургузуп, шада эркен үеин амыдыралын шыа дамчыткан. Ол чуруктар хрестоматияларда, төөгүнүн өөрдилге помнанында, төөгү теманында бир-бир хой санын чогааларда касталга боон киргилеэн.

Васнецовтун чогаалары кыжын бичириңде эгелеш, тоолдор болган билималар-биле, төөгү болган чуруктуң маадырдыг эркен үеи-биле таңылыр турар. А кол чүтүр — оон чуруктарынын орус улустун чүс-чүс чылдарыга кылдыр, бодууңа бээр, мөңгө шымак кыж кылдыр чуратан. Арай хыймын тырыл алган бакынмын анында оон «хочок овартын» чоругуун эскерип ботур. Утур көргөш чактарында

Д. НАБАНДИН,
ССР-ин улустун чурукчуу.
(ПЧ).

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ХОМУШКУ КИРОВ ШҮҮЛГЕН

Тийдеге хуңуңе тураскаатна республиканың хуула бирги чери дэш тыа хуш «Хуш» стадионунда болуп эркен. Агаа Кызылдын, Раппаарың эң шийдеке 64 улут, 32 анык мөдөсөй кирешкен.

Хуш келгенериниң аразыда республиканың сурагы мөдөсөй Хомушку Киров (Бай-Тайга), Ооржак Аппи-оол (Чоюн-Хемчик), Сергей Дакыз-Белек (Тес-Хем), Ооржак Сендан (Танды), моон мурунда ады-сураа үнүп көрбөз анык мөдөсөй Мянгуш Чыргал-оол (Өвүр), Али Алпеев (Эрван), Шожаал Хулер-оол (Кызыл) болган өскөдөр бар.

Мөңгө бұзгү-ле бодуун хуоранын, районун

спортчу ады камгалаары-биле маргыдаага белеткедиг келген. Кыи эң-не хынамчы-дыг белеткенге, тыа хуш ретини аргаларың эки билер, ааангыр, эрес кашаган, күштүг болур онгарын чык ажыл ап турган. Республикка сурагы, хуш мөңгө Хомушку Киров бо улаада эки белеткедиг келген көргүскөн. Баштайгы салгыдан эгелеш, оон эрестиг хуш кыж көрүктүдөр магадлаан. Эрван-ын төлөзүн, тудуку дагестан чурттуг Али Алиев тыа хуш мергежи өөрөнч алган көргүскөн. Ол онгары-ныга бөдө-даа саадавын тийең ап турган. Өвүр оар анык мөдөсөй Алексей Кулар, Шожаал Хулер-оол (Кызыл), Мянгуш Чыргал-оол (Өвүр) олар ааангыр.

чараш хуш кыж-биле көрүктү-лерин хуш келген чаалап алганар. Өвүр районун төлөзүн Мянгуш Чыргал-оол моон мурунда республика найыскалыгына хуш көрбөз, мычалаа-даа тыа хуш ретини аргаларың эки билер, эрес кашаган мөдөсөй бөдөз болган.

Адан дөрт мөдөсөй иш-ийдең күштүглерин күштүг дөрт мөңгө аркан. Хомушку Киров, Лайдыл Кызыл-оол (Кызыл), Али Алиев, Мянгуш Чыргал-оол шийде дөдө үчү келди. Алиев биле Чыргал-оол көпчүг дүргөн сөйгирин ады, карак чивеп дөр арамыла Өвүрүн мөдөсөй оонап октап. Анык талантыгы мөңгө Лайдыл Кызыл-оол удуралыкчы-зы Хомушку Киров оонап азыр дөдө бүгү күжүң үндүр.

гөң, мычалаа-даа боду ашты-рышкыга таварышкан.

Ийа шийдеке мөңгө аркан. Хомушку Киров оона Мянгуш Чыргал-оолд сөйгирин алган, доран-на чал тудуштар бо-лаан. Мычалаа-даа анык мөңгө адырбайн барды. Хомуш-ку ийа дугаарында шийтир-диг хөдөгөш, донгайы шөл-бишаан, чал туткан, оонап ок-тап калды.

Тийдеге хуңуңе тураскаатна республиканың хуу-да бирги чери дэш хуш кыж Бай-Тайга районун мөдөсөй Хомушку Киров шүүлгөн, Өвүрүн төлөзүн Мянгуш Чыргал-оол үжүрүшкен. Үшү-дөртүг чөдөсөй Лайдыл Кызыл-оол (Кызыл), Али Алиев (Эрван) элөзөн. Бо мөдөсөй Тыл АССР-ин Министрлер Чөвүлениниң чыны-ла Күш-хуштура болган спорт комитетинин дипломатия, тураскааттыг белеткери ты-ыскаан. Чараш аргаларын аягылап, оонап октап азыр дөдө чүтүкүдүг хуш кыж мөдөсөй Лайдыл Кызыл-оолга, Шожаал Хулер-оолга ВЛКСМ обкомун тускай шапталын берген.

32 анык мөдөсөй хуш кыж көрүктүдөр бала согуру-ган. Райондарда болган Кы-зылда тыа хуш кыж мөдөсөй бари оон оар анык мөдөсөй Спорт комитетинин түшө-ланде Алексей Кара-оол (Узуг-Хем) шүүлгөн. Олег Оюн (Кызыл) үжүрүшкен, Владимир Сат (Чоюн-Хемчик), Владимир Мянгуш (Өвүр) ийги-гүш чөдөсөй элөзөн. Оларга республиканың Күш-хуштура болган спорт комитетинин дипломатия, тураскааттыг белеткери ты-ыскаан.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: шүүлгөн мөңгө Хомушку Киров (солгай та-лаада) биле үжүрүшкен Мянгуш Чыргал-оол.

А. СОДУНАНЫН фотоу.

ЭРГИ ЧАГААЛАР

РАССКАЗ

— Эки, кырган! Херелмаа Саныковна мында чуртган турар ирги бе?

— Эки, огулм. Херелмаа дээрн мен-би, болгай мен-деп, элдок-өзүңдө чурталаар-га, чыгышымдан арным кы-ым, хейле-ле карымалдап паппооңун ужуштап, Херел-маа угбайке сундум.

— Таакинча эвес мей, огу-лум, эртин олар. Кадм шай-лаар бис-деп чурталаанмы-шаан, хайын берген шайын, сүттөш, саарың-саарың хо-вөккө куткан, алы-теминиң дөдөсүн дөдөзгөн, сөдчө ча-лай-дыр.

Херелмаа угбай мээң со-чуургаан айтырманы хара-мы-даа бээр хиро эвес, алы-та шайын аартап олар. Оон ам-на чуртааның эгеледи:

— Оон ишти 1943 чылда эки туралар-биле дайыңче аты-тамын чурткан олчаан оон дөдөс эң көдөзөн. Огулуус Сары-оол 7 харлыг, урууус Сайлык дөрт айыг турда, чурткан кыж болгай. Уру-ларымды аас-кекениң дөдөс, кечте бакын сааган ашак-дыр ийиң. Уруларым ийи-дир дөдөс эртен дөдөсүң адылар. Огулум — агроном, уруум — кижи эчкан. Уру-ларым аас-кекениң амыды-рат-чуртагалыг чуртган олар — дөдөс, алы-та шайын аартап берди. Кезек бодууң оларга, чуртагалын уламчылай-дыр.

— Мында аптара иштиде уруларга адыңдың дайын төдүдөн бижээн ийи чага-зы бар чүе ийиң. Эки тура-чылар дугаарында чурта-соот чыкч чорур кыжың — Силер-го херек апар чадасан. Чүтө сөдүдө дөдөс эгелер сен, огулум — диди. Херелмаа угбай оожум турган, тыа аптара-ны аяктыкан, бызаа кечкен-ден эттен каан аадым кам-ны көчүрүп укалатан, сөд кырында чыкч эгеледи. Кара каралды-биле бижээн чага-ларын харамдыгын номчуг берди.

— Эки, мээң эргимнериң дайын дөдөс дайын-на бо-гай. Чүеңиң кычкан билер, уруларымды чыгыс-сүмө кыл-дыр кам сөстөн порбаал наарын шийтирдим. Силер-ниң аас-кекениң дөдөс, хай-халаптыг кара шуурган — дөдөсөй өң-өң айымы-дыг күштү — фашистериң бас-чы дөдөс, кара бажыны чө-гө салып болур мен. Ынча-ла-да бодууңун тынымын чыкч өрөккө калкан-да са-пазымны силерниң муруну-рга даштыраган тур мен. Огу-лум Сары-оол! Калкан-да алысак-чыккен чорба. Дай-ымнаа кезде дөдөсүң со-гутту берди, а оңуктерине бөдүү, бөчө сөдүлгөн чор. Турамык чорба, арагага хайдыкшына, оон багыт чүе-чөп. Сөзүң ааң көңүң эки кыж. Алаңдан оңок мөңгө ий-

дыг эргим кыж турбаан. Ону сактып ап, огулум. Алаңдарым соңу кезде дөдөсүң чорунар. Сен-э чөй-тө дөдөсүң бижир болдуң. Ийиң кой-тур, огулум.

— Дүбю хуоранын хостая-ныс сөдүдө чагаанын уламчылап олар мей, огулум. Алаң дөдөс амыр-дыкың хара-мына, оуу кама, кам-гала, оон сеткениң кама-лаа хомудатпай чор. Уруум, часы-гыбайм, Сайлыкчыгайм! Сен ам дөдөсүңдө бичи-дир сен. Ынча-ла-даа «Кыж» өлөр, киди шойдур» деп үлөгөр чүтгаа бар. Домей-ле өзө бээр сен. Ынчан бүгү чү-вөңи биле бээр сен. Сары-оолга бижээн сөстөдө сен дөдөс дөдөс хамаларың деп билеп ал.

Байырыг, мээң эргимне-риң! Эки турачы Мянгуш Херел-оол.

Улаштыр ийги чагаанын номчуг эгелер бердим:

«Эки, төдөсүңиң! Бо ча-гааны эри-шаажи, мы-сым додган кара-бичиңдан бижип олар мен. Баштайгы чагаан-ны эштерин эскердирең ком-миссарыңа чөдир берген боор. Ровно хуорайга немес-тер улут күштү моончоп ал-ган турганар. Бистин күжү-үс баа-ла шымак. Бир ду-гаарында бистин эскердирең шаар халлааныңче хоме таварып кирди. Селемниң кай-бышаан, халдын чоруду, хөвөргө бистин адып боотан эгелетти. Адымдан ан-дардып бар чыкканын бил-дир-ди мен. Мянгуш кө-рүшкөн, туртуган совет ший-тер-биле кады бо кара-бичиң, додугаарың сыйырыл-дан дөдөс бургөн чөдөс чы-дыр мен. Дыка-ла аар балы-латкан болду. Эргим кады-ным Херелмаа! Дөдөсөй эргим сен ийиң мыак кыжын чок, ыңчанган сен чыскаан арттырары мөңгө эң-ө аар болган берге-дир. Мында фашистериң үлөгө-дөс көргөш, кижиниң эд-кейи чымырын, баш дүгү чайгаар-ла адынайын кехир-дир.

Бар чөдө хонук мөдөсөй чок чыккан дээр-дир. Иаан деп орус солдаттың мейи ааан, бодууң бичиң чыар чөмө мөңгө бөдүр берип турарың эскердим.

Уруларым! Орус кижин дөдөс, аяктыг, бөчө сөдүлгөн кыжын тыаы берге. База катан чыгыс орус чөп-бөдөс эдирин, оларын арга-сүмөң ап чорунар. Бо ла-герден дөдөс үеңи берге. Иаан-биле ара-соора орус-тамын чуртагалыг-дыр мей. Ийи хонук бурунгаар беш совет солдат чөд ала-биле

кастымын үңгөш, дөдөсүң-нөр. Хараадамың-ла чүе, оларын даярдагың-ла тудуп алган, бүгү агарың чыска-кан, оон мурунга боо-лап каллар.

Бо-ла бүгүң силерин көр-гүдү дөдөс бижир-дир мен, төдөсүңиң. Дайын деп чүе, фашизм деп чүе деп чүеңи уруларым билдиң дэш, моон содгаар ийиң аймыл-халап туруп келсе, ону дэзыл-биле чок кыдырыңа үлүг-хууңар-ны кинеринерин кыгырып тур мен.

Уруларым! Төрөң чурту-нарта мыак болуңар, төдөс чонунарын хун-дүлөп чорунар! Бо ча-га салгерте чөтөс чадаас. Ынча-ла-даа эң Иаанов диг-рин арса, силерге чорударың аааан кижин. Чырып өртөм-чөйгө чурттар аас-кекени чок ада боор мен бе? Ынча-ла-даа мен ааңа хомудас мен.

Чүе дөдөсөй ийиң чорук дэш, аас-кекениң келер үе дэш, силерге хостуг шөдөн чурталаар дөдөс, кара ба-жымын чөдөс салгыр мөңгө хомудангы эвес. Тыа үеңе совет өг-бүдөсүн сөстөмүн кирген деп бөгүң Иаанов мен-э динчати. Тылаларың бодан чорба боду, күшөп чоран күеңи боттагыңага бо дүбөй карангы тамыга ор-ган, ийи бүтүгү кижин дура-дугулар аразында бөдөс тур-ган, өөрүңүңдө караам та-жын токтуп оудур».

Чагаа оон-биле дооулаан болду. Орус дил кырында бижээн база бир чагааны улаштыр номчудум.

«Эки, эң Херелмаа! Силер өлөр ишти — эки турачи эң Херел-оол-биле Маухауээн деп олар лагери-не кады турдуус. Ол ды-ринер-биле кады бо кара-бичиң, додугаарың сыйырыл-дан дөдөс бургөн чөдөс чы-дыр мен. Дыка-ла аар балы-латкан болду. Эргим кады-ным Херелмаа! Дөдөсөй эргим сен ийиң мыак кыжын чок, ыңчанган сен чыскаан арттырары мөңгө эң-ө аар болган берге-дир. Мында фашистериң үлөгө-дөс көргөш, кижиниң эд-кейи чымырын, баш дүгү чайгаар-ла адынайын кехир-дир.

Бар чөдө хонук мөдөсөй чок чыккан дээр-дир. Иаан деп орус солдаттың мейи ааан, бодууң бичиң чыар чөмө мөңгө бөдүр берип турарың эскердим.

Уруларым! Орус кижин дөдөс, аяктыг, бөчө сөдүлгөн кыжын тыаы берге. База катан чыгыс орус чөп-бөдөс эдирин, оларын арга-сүмөң ап чорунар. Бо ла-герден дөдөс үеңи берге. Иаан-биле ара-соора орус-тамын чуртагалыг-дыр мей. Ийи хонук бурунгаар беш совет солдат чөд ала-биле

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

КЫЗЫЛДЫҢ БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ

Тийдеге хуңуңе тураскаатна тыа хуш талаан-дыг Кызыл хуораның анык бирги чери дэш хуш маргыдаа «Хуш» стадионунда болуп эркен. Агаа Кызылдын, Раппаарың эң шийдеке 64 улут, 32 анык мөдөсөй кирешкен.

Тийдеге хуңуңе тураскаатна тыа хуш талаан-дыг Кызыл хуораның анык бирги чери дэш хуш маргыдаа «Хуш» стадионунда болуп эркен. Агаа Кызылдын, Раппаарың эң шийдеке 64 улут, 32 анык мөдөсөй кирешкен.

Баштайгы салгыдан эгелеш, тымак эрес-капшагы мөдөсөй боттарыны онгарың чыкч октап, онгаланып

турганар. Оларга Чоюн-Хемчик районун мөдөсөй Ооржак Аппи-оол, Донтак Банын, Тес-Хемчик төлөзүн Сергей Дакыз-Белек, Кызыл хуоранын мөдөсөй Лайдыл Кызыл-оол олар хамаларың.

Чоюн-Хемчик районун төлөзүн Донтак Банын каш чыл бурунгаар тыа-даа, хос-ту-даа хуштерге ат-сурагыг шымак мөдөсөй бөдөс хуш кыж. Бо маргыдаа-га 64 мөңгө боттарыны кү-жү шөмөшкөн.

Баштайгы салгыдан эгелеш, тымак эрес-капшагы мөдөсөй боттарыны онгарың чыкч октап, онгаланып

Көрүктүдөр баш бурунгаар кым шүтүрүп маргыжың, чыгыс чөд чурттууларың «аары» олурганар. Байыр-бад бодууңа бээр эркен бөдөс мөдөсөй хуш спорт сөзөүңа эки белетке-дин көргүскөн.

Дөртүг салгыда Чоюн-Хемчик районун хуш мөдөсөй Ооржак Аппи-оол биле Донтак Банын аркан. Олар кайымы-даа хуш кыж билер болган тугуч чаданын турганар. Хөвөргө Ооржак Аппи-оол бодууң тудууң

чө кирш. хуш мөңгө Дөдөс Банынны онгалаш шүтүң уген. Ынчанга ол бирги шапталы алган.

Кызыл хуоранын мөдөсөй Лайдыл Кызыл-оол биле Тес-Хем районун төлөзүн Сергей Дакыз-Белек олар үшү-дөртүг чөдөсөй үлөшкөн. Бирги-дөртүг чөдөсөй алган мөдөсөй хуоранын күш-хуштура болган спорт комитетинин өртөктөг бөдөс-тер, максат бижиктери-биле шапталы.

А. КУМАК.

ТОЖУНУҢ ЧА АДЫКЧЫЛАРЫ ШЫЛАГААҢ

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ийгилигинин ча адыкчылары Евгений Тугатчинов шылгаан, бирги чери элөзөн. Ийги чери база То-жунуң төлөзүн Кол Даш-оол алган, а шүтүң — Кызыл-дын ча адыкчы Владимир Сырат элөзөн.

Ийи хун уламчылаан мар-гыдаанын тудууңа Току районун ийи комалдымдыг кырыкчылары бөдөс спортчу белеткедиги көргүскөн. Эр-кен чыгыс республика тем-пону болган ол район-нун комалдым бо улаада база тийде-ги болу, шийиңиң кубукту болган бирги чериңиң дил-дөмү чаалап алган. Ийги чери Кызыл хуораның комалдым алган, үшүңуң — Тоора-Хем ортукм шлоа-зымн өөрөңкүчир элөзөн. Эр уластан Току районун

ийи адыкчылары Евгений Тугатчинов шылгаан, бирги чери элөзөн. Ийги чери база То-жунуң төлөзүн Кол Даш-оол алган, а шүтүң — Кызыл-дын ча адыкчы Владимир Сырат элөзөн.

Хөвөргө дөдөс Току рай-онун ча адыкчы Рамса Тугатчинов тийде. Оон дараазында чөдөс баа-ла районун төлөзүн Татьяна Кол, үшүңуң — Өвүр рай-онд келген Вера Маадыр-оол алган.

Бичиң оолдарың аразы-га болган маргыдаа көрүк-чүлөң согуруланын хаара туткан. Оларын аткан со-гуи буруу караан үмөйи турган. Ылангың Кызыл хуораның ча адыкчы Алек-сандр Диртык-оол эң дөдөс

көргүзүлгү болуп, тийдеге-ни чөдөс алган. Ийги-гүшү чериңи Току районун тө-лөзүн Владимир Селин биле Вячеслав Новиков олар элөзөн.

Уруларын ча адыр мар-гыдааның Кызыл хуоранын мөдөсөй эки кырышкан. Ирида Маликовна биле Тая Натазова олар бирги-ийги чериңиң дараазың ап, хой салың чөдөс алган.

Бирги-үшү чериңиң ал-ган ча адыкчыларын рес-публиканың «Урожай» эки тура спорт ийгилигинин матага бижиктери болган өртөктөг белеткер-биле шаптал.

Бөдөс спортчу тудууңа чөдөс алган ча адыкчыларын кылые Томск хуорайга болур «Урожай» эки тура спорт ийгилигинин То Чөвүленин маргыдааның кир-жирлер.

К. АЛЕКСЕЕВ.

НАЙЫРАЛДЫҢ УЖУРАЖЫЛГАЗЫ

Моол Арат Республиканың Бай-Улыгын аймаанын спорт организацинның чалааның суугаар Тыянын шийдеке шийдеке чыгыш, «Спартак» эки тура спорт ийгилигинин эр улустун мөдөсөй комал-дык алаан чораш келген.

Тыл АССР-ин спорт дөдөсөй адыкчы адыкчы моол-дун адыкчылары чыгыш-биле үтүкү, хуш элган.

Эш хуузуңуң ужуражыла-ныңа Тыл АССР-ин, МАР-ын Кобло, Бай-Улыгын ай-мактарын спортчулары кир-ишкен.

Шыдыраага болган волей-болга эш хуузуңуң ужуражыла-гары шыгыш спортчу дем-сегде болуп эркен.

Бистин шыдыраачыларымы эки ойнап, комалдыга үт-турбаан. К. Саян, М. Ады-оол, В. Дуванов олар чөдөсөй ийгиңиң ойнааң.

Н. КУВЕЗИН.

Кызылчылар

Тийлээн